

Studentská zpráva z konference

Screen Industries in East-Central Europe IV: Industry of Prestige, Olomouc, 28.–29. listopadu 2014

Tématem čtvrtého ročníku konference Screen Industries in East-Central Europe, pořádané ve dnech 28. a 29. listopadu opět v prostorách bývalého jezuitského konviktu v Olomouci Českou společností pro filmová studia (CEFS) za podpory Univerzity Palackého a Masarykovy univerzity, byla filmová prestiž neboli symbolický kapitál, jenž je základním elementem fungování současného filmového průmyslu. Jednotlivé příspěvky se vyrovnaně věnovaly jak tématům historickým, která představovala průřez dějinami filmu od jeho němé podoby (Ł. Biskupski) přes nové vlny 60. let (Z. Varga, G. Świątochowska) až po situaci ve východoevropských kinematografiích nedávných 90. a raných nultých let 21. století (B. Varga, E. Křížková), tak i tématům ryze současným, odrážejícím aktuální trendy v televizním průmyslu (E. Pjajčíková a P. Szczepanik, J. McCabe). Hlavní přínos konference SIECE je ale v tom, že umožňuje propojování odborníků ze zemí si blízkých, otevírá možnosti badatelské spolupráce na tématech společných pro danou oblast a v neposlední řadě také rozšiřuje znalosti účastníků týkající se filmového průmyslu východoevropských států. Mezinárodní část konference opět předcházela „Český den“ (27. listopadu), pracovní setkání českých badatelů, které se tentokrát zaměřilo na domácí výzkumy televize, představilo probíhající projekty na katedrách filmových a mediálních studií a otevřelo diskusi o spolupráci akademické sféry s ČT (hosty setkání byli šéf vývoje Jan Maxa a analytik ČT Milan Kruml).

Českojazyčný předkonferenční den skončil slavnostním udělením cen CEFSu, z nichž tu hlavní, za knižní monografii, získala Kateřina Svatoňová z FF UK.

Stejně jako minulý rok se role prvního mluvčího konference ještě před oficiálním zahájením zhostil maďarský profesor András Bálint Kovács z budapeštské Univerzity Loránda Eötvöse. Během přednášky nazvané „The Making of the Modernist Canon“ popsal vývoj modernistického kánonu, tedy žebříčku nejkvalitnějších filmů, které kdy vznikly. Podle Kováče mají vytvoření takového kánonu na svědomí tehdy mladí filmoví kritici z časopisu *Cahiers du Cinéma* v čele s André Bazinem. V 50. letech přišli s hodnocením podle jimi daných kritérií v čele s estetickou hodnotou, což vedlo k ustavení dodnes uznávaného kánonu největších filmových děl všech dob. Mezi kritéria, která se podle Kováče používají pro tento typ hodnocení uměleckých filmů, patří originalita, subjektivita, která dělá film autorským, modernismus, emocionální síla, reflexivita a určitá dávka realismu, bez které by Roberto Rossellini či Marcel Carné mezi velikány světového filmu nepatřili. Kovács srozumitelně nastínil roli mladých kritiků *Cahiers du Cinéma*, jež byli první, kteří viděli neměnnou estetickou kvalitu starších filmů do té doby považovaných za pouhý produkt masové zábavy, čímž ustavili modernistický kánon platný dodnes, a otevřel tak téma filmové prestiže klíčové pro většinu příspěvků následujících dvou dní.

Zahajovací panel prvního dne programu otevřela svým příspěvkem „Winners and Losers: The Moscow Film Festival and Its Canon“ filmová historička Oksana Bulgakowa z univerzity v Mainzu v Německu. Nastínila, jak historické události studené války ovlivňovaly programování festivalu — mnozí důležití světoví autoři byli totiž festivalem zcela ignorováni anebo nikdy nedosáhli v dramaturgicky často velmi slabé hlavní soutěži na hlavní ceny. Maďarský přispívající Balázs Varga se naopak soustředil na blízkou minulost, a to na úspěchy maďarských filmů na zahraničních festivalech v posledních dvaceti let. Těch bylo ve srovnání s ostatními zeměmi bývalého východního bloku vyjma Rumunska, jehož nová vlna je v zahraničí velmi úspěšná, relativně hodně, a Varga proto pátral po příčinách. Došel k závěru, že za úspěchem maďarských filmů stojí zejména silné produkční zázemí, citlivost k současným trendům a neustálá přítomnost na festivalech, která krok za krokem vede až k úspěchům na těch největších světových přehlídkách. Marcin Adamczak z univerzity Adama Mickiewicze v Polsku ve svém příspěvku předvedl, že filmová prestiž se nevytváří pouze na velkých mezinárodních festivalech, ale že k vytváření částečně iluzorní prestiže dochází také na národní úrovni, což ilustroval na příkladu festivalu polských filmů v Gdyni. Poslední prezentující prvního bloku Michał Pabiś-Orzeszyna pak ve svém příspěvku představil další polský festival Camerimage jako přehlídku protikladů, na níž se střetává prostředí domácího uměleckého filmu a Hollywoodských blockbustérů, což neprospívá pověsti a prestiži samotné přehlídky. První panel nabídl komplexní náhled do minulosti i současnosti nejrozumnějších filmových přehlídek a ilustroval tak, jak se budují a reprodukují rozmanité podoby prestiže, pro tuto sféru filmového průmyslu tak zásadní.

První keynote patřil již výše zmíněnému A. B. Kovácsovi. Ve své druhé přednášce se snažil nastínit vývoj maďarského filmového kánonu a také důvody, proč jsou maďarská díla posledních let úspěšnější než jejich konkurenti z dalších výcho-

doevropských zemí. Podle Kováce je několik způsobů, jak se film stane kanonickým. Může to být buď skrze divácký úspěch, vítězství na jednom ze tří největších evropských festivalů, názor kritiků či hodnocení filmových historiků. Kovács pak rozdělil poválečnou maďarskou kinematografii na tři období s důrazem na to poslední, post-komunistické, jehož tvůrci jsou mezinárodně úspěšní, a to zejména proto, že se věnují čistě východoevropským tématům a zachycují houževnatost místních lidí, přičemž se adaptují na stereotypní preference západních festivalových porot. Svůj příspěvek pak zakončil konstatováním, že i přes mezinárodní věhlas maďarské filmy nejsou u domácího publika úspěšné a představují pouze 3,5 procenta návštěvnosti kin. Z toho je zjevné, že maďarští producenti vyrábí filmy víceméně pouze pro festivalový oběh a měli by se zamyslet nad tím, jak cílit také na domácí trh. Kovács jasně a stručně analyzoval současnou situaci maďarské kinematografie a nebál se ani kritiky tvůrců a producentů, kteří se nesnaží cílit na domácí publikum a soustředí se pouze na festivalovou prestiž.

Druhý keynote s tématem *quality TV* („Conversations on Quality TV: A Transnational Dialogue from HBO to Public Service Broadcasting on Producing Culture“) připadl britské televizní teoretičce Janet McCabe z Birkbeck College v Londýně. Hlavním představitelem a tahounem trendu „kvalitní“ televizní produkce je soukromá stanice HBO, jež se neustále snaží posouvat estetické a etické normy televizní produkce, díky čemuž si vybudovala reputaci výjimečnosti a vysokou míru kulturní prestiže. HBO podle McCabe vytváří moderní televizní kánon, a to zejména proto, že nahlíží televizní tvorbu jako umění, za které diváci budou chtít zaplatit vyšší cenu. S tím souvisí i snaha vytvářet vizuálně i narativně odlišné, netradiční pořady, často vycházející z tradičních amerických témat a forem (např. western) za spolupráce známých nezávislých umělců. Úspěšné koncepce HBO jsou nevyhnutelně přenášeny i do evropského prostředí, včetně

stanic veřejné služby. Zde jsou realizovány podle McCabové buď jako vlastní tvorba BBC, prezentovaná podobně jako na zmíněné americké soukromé stanici, nebo jako převzaté kvalitní kriminální série produkované v severní Evropě, jež jsou v současné době velmi populární. McCabová se pokusila o analýzu britského televizního veřejnoprávního prostředí a srovnání s HBO, ale soustředila se pouze na případ kriminálních seriálů a zcela opomněla ostatní žánrovou tvorbu BBC, která by se dala se s produkcí americké kabelové stanice také srovnávat.

Poslední panel celé konference patřil zejména domácím mluvčím a tématu podnikových praktik v mezinárodním kontextu. Pavel Skopal přednesl příspěvek věnující se analýze koprodukční spolupráce mezi studiem Barrandov a východoněmeckým studiem DEFA při výrobě pohádek v 70. a 80. letech. Během svého zkoumání odhalil, že vztah mezi dvěma studii byl založen na důvěře a spolehlivosti, které vedly k prestiži společných produktů. Stabilní vztah mezi dvěma studii byl založen na ekonomickém vkladu studia DEFA, jež postrádalo uměleckou hodnověrnost, a na uměleckém vkladu Barrandova, jež poskytl zájem, kvalitní řemeslníky a etablované režisérské osobnosti, což vedlo k oboustranné spokojenosti, úspěchům a stabilní dlouholeté spolupráci. Šárka Gmitterková, stejně jako Pavel Skopal působící na Masarykově univerzitě, prezentovala příspěvek o budování hvězdného statusu herců v československém filmovém průmyslu 30. let. Došla k závěru, že přestože v Československu probíhalo vyhledávání talentů, mladé hvězdičky módních časopisů se téměř nikdy nedokázaly proměnit v opravdové filmové hvězdy a praktiky vyhledávání nových hvězd v hollywoodském stylu v československém neformálním prostředí brzy zanikly. Posledním prezentujícím celé konference byl Łukasz Biskupski ze soukromé univerzity SWPS ve Varšavě, jenž představil výzkum role produkční společnosti Sfinks v němém období kinematografie na území tzv. ruského záboru. Během svého bádání odhalil, že přestože byl Sfinks

lokálně vlivnou společností, musel se přidružit k celosvětově úspěšné společnosti Pathé, jež pod svou značkou jeho filmy distribuovala. Nevyhnutelně tak docházelo k potlačení původní značky s cílem zajišťování zisků společnosti. Ve všech třech příspěvcích mluvčí prezentovali výsledky rozsáhlejších výzkumů, jež mapují málo prozkoumané dějiny kinematografických průmyslů ve středo- a východoevropském regionu a ilustrují často opomíjenou úlohu prestiže ve filmové výrobě, distribuci a recepci, což považují za velmi přínosné a těším se zejména na další publikace Šárky Gmitterkové.

Letošní ročník konference SIECE přinesl mnoho kvalitních příspěvků, jejichž časové rozpětí pokrylo téměř celou dobu existence kinematografie, v čemž vidím hlavní přínos dvoudenního setkání. To také ukázalo, že bádání v hlubší minulosti filmových dějin jednotlivých zemí je stejně důležité jako zkoumání období studené války a současnosti. Dále oceňuji důraz na prezentaci maďarské kinematografie, o jejíchž dějinách i současné situaci jsem si zejména díky příspěvkům A. B. Kovácse, B. Vargy a Z. Vargy mohla udělat lepší obrázek. Po stránce organizační oceňuji opětovné zasazení konference do přívětivé Olomouce a zhuštění programu do dvou dní.

Barbora Ligasová

(studentka 3. ročníku bakalářského programu Teorie a dějiny filmu a audiovizuální kultury, FF MU)